

Deze bijdrage werd door de Vlaamse Juristenvereniging geselecteerd en valt buiten de redactionele verantwoordelijkheid van het Rechtskundig Weekblad

Recht en humor – een *contradictio in terminis*?

Zolang er een samenleving is, is er recht geweest, en dit geldt ongetwijfeld ook voor humor. Maar zelfs al is het lachen en het lachwekkende universeel en van alle tijden, toch kent het begrip humor een vrij recente geschiedenis. Want in de late middeleeuwen verwees humor naar de vier belangrijke lichaamsvochten die in elke mens circuleren en waarvan de onderlinge verhouding het humeur van de mens bepaalt. Deze grillen of stemmingen werden dan op het toneel komisch uitgebeeld.

Pas met de romantiek kreeg het begrip zijn huidige betekenis en werd het synoniem voor een subtiel levensgevoel, ontluikend uit een fusie van wijsheid en ironische distantie. Het werd een hoogst kostbaar persoonlijk bezit en onafneembare reserve voor de moeilijke momenten. Nu is de relatie tussen recht en humor op zijn zachtst dubbelzinnig te noemen: beide weten dat ze niet zonder elkaar kunnen, maar van hechte kameraadschap is geen sprake. Onverenigbaar zijn ze niet, want het recht poogt humor een kader aan te reiken waarbinnen het vrije speelruimte krijgt.

Strenger zou je natuurlijk ook kunnen stellen dat het recht, als instrument van de beschaafde leidende klasse, steeds poogt humor te beheersen. Maar humor heeft dat kader echt meer dan nodig, aangezien ook in onze eeuw nog vaak gestruikelend wordt over cartoons, parodieën en karikaturen. Verdedigers beroepen zich hierbij op het recht op vrije meningsuiting, maar dat botsst dan weer met andere rechten en vrijheden. Van

zijn kant biedt humor het recht een mogelijke ontspanningsroute aan.

Want zelfs al is het vaak allerminst de bedoeling, het recht kan ook puur op zichzelf grappig zijn. Daarvan probeert alvast de wetgever ons regelmatig te overtuigen, zoals onlangs nog met een nieuwe definitie van wat we geacht worden onder het begrip mayonaise te verstaan (KB van 26 mei 2016 ter vervanging van het KB van 12 april 1955). Of wat dacht u van de raadsheeren die erin slagen om door slechts één letter te vervangen voor een beklagde een wereld van verschil te creëren? Wanneer zij instemmen met de veroordeling door de eerste rechter oordelen zij dat «de feiten bewezen gebleven zijn», maar als de correctionele rechter echter ten onrechte durfde vrij te spreken, dan wordt het dat «de feiten bewezen gebleken zijn». En ieder onder u leerde ooit wel eens strafprocesrecht uit een handboek dat een volledig hoofdstuk wijdde aan de ontlasting van de onderzoeksrechter.

Uiteraard wordt onze lachlust ook opgewekt door de vaak bombastische zinsconstructies of schabouwelijke vertalingen die ons vaak nog te vaak kenmerken. Al zal de lach hier terecht snel plaats moeten ruimen voor enige vorm van ergernis.

Iedere klassieke beoefenaar van het recht weet wat het effect van een juiste doels humor kan zijn. Weinigen beschikken echter over de gave van de juiste timing of weten hoe het gebruik van humor in de rechtszaal een gunstig effect kan teweegbrengen voor de rechter die daarmee de sfeer kan ontdoeien en een deel van de spanning bij partijen weghaalt, of voor de strafpleiter die met een kwinkslag de rechters de angst ontnemt voor een procedurele veldslag. Stelde de

cabaretier Freek de Jonge niet terecht dat een grap een ontlading van angst is?

Toch cultiveert het recht hoofdzakelijk het fanatisme van de ernst, zoals advocaat Jean-Baptiste Pettit terecht vermeldde in zijn boek «Lazie en bonbarie aan de balie». Maar of humor minder met de functie te verenigen valt, hoe hoger in de hiërarchie, durf ik toch te betwijfelen. Minstens lijkt er niet automatisch een verband te bestaan tussen beide. Wat er ook van zij, nog moeilijker is het om juristen te vinden die zelf een zoektocht ondernomen hebben naar wat onze voorvaders bewust als grap in hun recht hebben gelegd.

Wie dat binnen ons taalgebied wel deed, is de zeker bij oudere lezers van dit tijdschrift nog gekende en in 1987 overleden Nederlandse professor privaatrecht Adriaan Piilo. In twee van zijn werken, «De lach in het recht» (1963) en «De vlo in het recht» (1980) gaat hij op zoek naar humoristische wetsbepalingen en koert hij terecht bij Duitse rechtshistorici uit de negentiende eeuw als von Gierke en zelfs sprookjeschrijver Jakob Grimm. Voorts vindt hij excentriekelingen die de Franse *Code Civil* in verzen hertaalden of het *Corpus Juris* in een *Juristisches Gesangbuch* omzetteren.

Neen, aan dergelijke vormen van kolde recht gaat de Vlaamse Juristenvereniging zich niet wagen, maar dat zal ons niet beletten samen na te denken over en te grimlachen bij de spannende relatie tussen recht en humor. Afpraak op vrijdagavond 2 december in Antwerpen. Alle praktische informatie vindt u spoedig op onze website.

Pim Vanwalleghem
Bestuurslid Vlaamse Juristenvereniging
www.vjv.be